

„AMÍG CSAK ÉLEK ŐRZÖM ANYANYELVEMET”

Ez a verssor Svetlana Gyiniszlamova manysi költőnő *Vízcepp* című kötetének címadó versében olvasható. A kis könyvecske anyagát a Szegedi Tudományegyetem Finnugor Tanszékének manysi nyelvet tanuló hallgatói, Sipőcz Katalin tanárnőjük vezetésével fordították magyarra, a műfordítást Nagy Katalin készítette. A költőnő (Gyiniszlamova) a legközelebbi nyelvrokonaink közül való, volt ápolónő, hivatalnok, tanult Szentpéterváron, jelenleg a hanti-manysi Jugria Egyetem hanti-manszjszki tanszékének munkatársa. Verseskötetét saját illusztrációival díszítette, ezeken jobbra fák, állatok láthatók, és manysi díszítő-elemek, valószínű, hogy a manysi népi díszítőművészet motívumai. (A szerző és a kötet fordítói, gondozói a manysi népnevet használják, nem az orosz eredetű vogul elnevezést. E sorok írója jól emlékszik rá, hogy már hallgató korában nyelvész tanárai figyelmeztették a manysi önelnevezés használatára, később pedig Hajdú Péter finnugrista professzor barátja mindig kedvesen helyesbítette a beszélőtársát a manysi népnév használatára.)

Gyiniszlamova verseskötete nagyobb részben a mesélő, éneklő anya, Tatyja Roman emlékét örökíti meg, sőt szinte a versírás inspirációja is az ő személyéhez kapcsolódik. A bevezetőt író Sipőcz Katalin szól arról, hogy a népköltészetet hordozó manysi nyelv eltűnőben van, a manysi műköltészet, irodalom a nagyobb nyelven íródik, és jelenik meg. Ezért tartja Sipőcz Katalin nagy irodalmi értéknek, nem pusztán nyelvi nyereségnek, hogy egy műköltői anyag az eredeti nyelven jelenik meg, őrizve a hagyományt nyelvből, szemléletben, a szülőföld iránti szeretetben, gyakran a néphit világának mozzanatait is beleszöve a műköltői szövegbe.

A versek egyik része a szinte mitikus nőtt anya alakjáról szól, gyakran az anya hangján, a ludacskaít, libácskaít dédelgető, fiait, lányait óvó, a vizeit, erdőit tisztelő, Torum istenhez fohászzkodó asszony, teljesen a természet testvériségében élő ember nagyon bensőséges szava hallik át a műköltői szövegben. Még a fordítás is éreztetni tudja, hogy nem a népköltészeti anyag utánzásáról van szó, a képi világ azzal rokon, de a beszélő átfogal-

mazza a maga világára. (Az anya-émlék verseinek nincs címe, csak tárgymegjelölése, ill. a vers keletkezési történetét adja meg a szerző.) Az anya teljes világképe a természeti létben való gondolkodást példázza, de jellemző mozzanat, hogy ezekben a versekben az ő szóhasználata, amikor városról beszél (ahová fiai elkerülnek), hogy „*orosz-módra épült városok*”, jelezvén, ez a világ egy másik nép világa. A Torum istenhez való fohász föltűnik Gyiniszlamova nem anyaversiben is.

A *Vízcepp*-kötetben jól hallható az öntudatos manysi műköltő hangja is, a művészi egyéniség bukkan elő a hagyományos világ szép és megőrzött képei közül. A címadó vers ilyen öntudattal indul: „*Én földdel bíró nő – némán nem élhetek.*” Ha jól értem a sort, „*a földdel bíró nő*” azt jelenti, hogy hazája van. Bár az anyaképtől függetlenül is jelen van verseiben Torum isten, akihez van fohász szava. Felbukkannak Erdei Manók, Hegyi Szellem, Erdei Szellem, madár-asszony, Varjú-asszony, a mitolgizált természet részletei, akikre gyakran az anyja is, ő is rábízta gyermekeit, segítségüket kéri. De ugyanilyen hangsúllyal jelennek meg a saját élete megváltozott világának és az erre adott válaszainak a mozzanatai is.

Ez a hangváltás, témabővülés ennek a tisztán folklorisztikai anyagra alapozódó „irodalomnak” az átalakulását mutatja, néha művészeti, néha meg lélektani jelenségről árulkodik. Az *Életünk* című versében ezt írja: „*A pénz a gondolatainkba hatolt, Nélküle gondolkodni sem tudunk. Mint a vízcepp csepeg a mi pénzünk, Mint a folyó folyik el pénzünk... Felosztottak minket az okosok, Így lettiünk szegények és gazdagok*”. A természeti képek közül kiáltóan üt ki ez a vers, a szociális öntudat megnyilvánulása. Másutt meg ezt olvashatjuk: „*Sokféle élelmet árulnak a boltba: De nekiünk nincs kenyérre való pénzünk. Hogyan éljünk meg – nincs ki utat mutatna.*” A vers különben a Torum istenhez, a „*Drága Fehér Égatyához*” való könyörgéssel fejeződik be. Ez az érdekessége, sőt költészeti értéke ennek az irodalomnak: a két élményvilág határán mozog, az egyiket nem feledi, még segítségül fordul hozzá, a régihez, de a másik, az új keményen és durván, néha a létet

fenyegetőn van jelen. Ez egyúttal a költő dilemmája is: „Komoran élni nehéz nagyon, Ki világit nekem utamon, Kezem vajon ki fogja meg, Éjsötétben engem ki vezet?” Ez a *Fényes nap* című vers tulajdonképpen Nap-hívogató, a Nyugat-Szibériában honos hosszú, téli sötét időszakból való menekülés verse, de az idézet jól mutatja, hogy hogyan szól ki a hagyományos témából a költő egyéni hangja. A nehéz életkörülmények között végzett munka különös szenvedése a szünyogok elviselése: „Hogyan védekeznek? Kenőccsel kenekedjek?... Füstölőt készítek... Nyírfalevéllel legyezek...” (A szünyogok ideje)

Az a néhány szerelmes vers, mely ebben a kis kötetben olvasható, a műköltői öntudatnak a jele, a cím nélküli „Fogom a tűt, cérnát fűzök bele” kezdetű annak is példája, hogy a kedvesnek a visszatérítése milyen mélyen van benne a varrás tevékenységében, a visszafordított cérnaszál a varázslásnak a megnyilvánulása.

Gyinizlamova verseskötetét egy kis manysi-magyar szótár zárja, az a szóanyag van itt felsorolva, amely a versekben szerepel. Különös érdekessége lehet a magyar olvasó számára ez a kis költői szótár, hiszen a nem szakember is keresgélheti benne a nyelvrokonság szavait. Ilyeneket például: alma-emel, boj-vaj, kit-két, lülü-lélek, nelm-nyelv, né-nő, nyár-zöld, olne-élő, szam-szem, tal-tél, ulum-álom. A szótárt a szegedi Finnugor Tanszék manysi nyelvet tanuló egyetemi hallgatói készítették Sipőcz Katalin tanárnőjük és Susanna Virtanen finn lektor-nő segítségével. Írom ide ezeknek a hallgatóknak a nevét, mert munkájukkal (remélem) nem csak én, hanem mások is gazdagodnak: Bíró Bernadett, Gaborják Ádám, Horváth Csilla, Szilágyi Edit.

A kötethez CD is tartozik, ezen Gyinizlamova manysi nyelven a verseit mondja. De ez a hangzóanyag elérhető a kiadó (Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó) honlapján.

